

นิพนธ์ต้นฉบับ

การใช้ประโยชน์ของป่าของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา จังหวัดชัยภูมิ

Utilization of Non-Timber Forest Products by the Local Communities
around Phu Laen Kha National Park, Chaiyaphum Provinceเต็มศักดิ์ น้อยนารายณ์^{1,2}พสุธา สุนทรห้าว^{1*}รัชณี โพธิแทน¹Termsak Noinarai^{1,2}Pasuta Sunthornhao^{1*}Rachanee Pothitan¹¹คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

²กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

* Corresponding Author, E-mail: fforpts@ku.ac.th

รับต้นฉบับ 4 กุมภาพันธ์ 2563

รับแก้ไข 16 มีนาคม 2563

รับลงพิมพ์ 24 มีนาคม 2563

ABSTRACT

This study aims to determine the socio-economic condition and utilization of the non-timber forest products (NTFPs) by the local communities living around Phu Laen-Kha national park. By using an interview schedule as a tool for interviewing the leader of a household or their representative. Data was collected from 400 households. Descriptive statistical analysis was used to evaluate the general socio-economic condition, interm quantity of NTFPs utilization, and valuation as per the market price.

Findings of the study indicated that 56.75 percent of the population was males with an average age of 52.23 years, with most of them being graduated from elementary school, and an average household consisting of 5 members. Their main occupation was agriculture (working in a paddy field) with an average annual income and expenditure between 50,000-100,000 Baht per household. Most of the people owned land outside the Phu Laen Kha national park and had a very good level of understanding about forest conservation. The 71 surveyed villages utilized NTFPs which can be placed into 8 groups namely bamboo shoots, mushroom, vegetables, bamboo culm, medicinal herbs, insect, rattan, and others, about 219 units per village per year, with Pak Huai Dua village having the highest utilization of 776 units per village per year. The net total utilization value was estimated

at 183,593,362 Baht per year with the Ban Mai Huai Kon Ta village having the highest utilization value estimated at 8,126,610 Baht per year.

Keywords: Phu Laen-Kha national park, Non-timber forest product (NTFPs), NTFPs utilizations, Valuation

บทคัดย่อ

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม ปริมาณและมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักเพื่อสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือนตัวอย่าง จำนวน 400 ครัวเรือน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจสังคม จะใช้วิธีการแจกแจงในรูปค่าสถิติพรรณนา ส่วนการวิเคราะห์ปริมาณ และมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า ใช้วิธีประเมินตามราคาตลาด

ผลการศึกษาพบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 56.75 อายุเฉลี่ย 52.23 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน อาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม (ทำนา) มีรายได้ และรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือน 50,000-100,000 บาทต่อปี มีที่ดินเป็นของตนเอง และอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในเกณฑ์ดีมาก หมู่บ้านรอบอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 71 หมู่บ้าน มีการใช้ประโยชน์จากของป่า แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่ หน่อไม้ เห็ด พืชอาหาร ลำไย สมุนไพร แมลงและไข่ของแมลงหวาย และอื่นๆ มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 219 หน่วยต่อหมู่บ้านปี โดยบ้านปากห้วยเตือ มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 776 หน่วยต่อปี มูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าที่เก็บหาได้ทั้งหมด ของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติภูแลนคา เท่ากับ 183,593,362 บาทต่อปี โดยบ้านใหม่ห้วยนกทา มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด เท่ากับ 8,126,610 บาทต่อปี

คำสำคัญ: อุทยานแห่งชาติภูแลนคา ของป่า ปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า การประเมินมูลค่า

คำนำ

อุทยานแห่งชาติภูแลนคา จังหวัดชัยภูมิ ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 108 เมื่อปี พ.ศ. 2550 มีขนาดพื้นที่ประมาณ 125,312.50 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 9 ตำบล 4 อำเภอของจังหวัดชัยภูมิ พื้นที่ส่วนใหญ่ปกคลุมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งประกอบด้วยสังคมของต้นไม้ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Ruangpanit, 1999) สามารถแบ่งสังคมของต้นไม้ ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง และทุ่งหญ้า สำหรับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เช่น สัตว์ป่า ส่วนใหญ่เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็ก

ได้แก่ หมูป่า หมาจิ้งจอก อีเห็น กระต่ายป่า เป็นต้น (Office of National Park, 2014) พื้นที่อุทยานบางส่วนอยู่ติดกับชุมชน ซึ่งอยู่โดยรอบพื้นที่ จำนวน 71 ชุมชน สถานการณ์การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่พบว่า ราษฎรมีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเก็บหาของป่า ซึ่งหมายถึง ผลผลิตที่ได้จากป่าทุกชนิด ยกเว้นไม้ เช่น ไม้ หวาย น้ำผึ้ง ครั่ง ฯลฯ รวมไปถึงผลผลิตที่ได้จากสัตว์ป่า (Subanseni, 1996) โดยการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของครัวเรือนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) การพึ่งพิงเพื่อการยังชีพ 2) การพึ่งพิงเพื่อการสร้างรายได้ และ 3) การพึ่งพิงเพื่อเป็นปัจจัยการผลิต

(Chinthakanan et al., 1996)

การพึ่งพิง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคาที่มีอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ตลอดจนจำนวนราษฎรที่เข้าไปใช้ประโยชน์ และเก็บหาของป่า ที่มีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้การป้องกันดูแลรักษาพื้นที่ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องค่อนข้างยาก เนื่องจากจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการปราบปรามในหน่วยงานมีจำนวนน้อย ประกอบกับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ ได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่อุทยาน ซึ่งหากยังคงมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องโดยขาดการควบคุม และการบริหารจัดการที่เหมาะสม จนกระทั่งการเก็บหาของป่าเกินกำลังการผลิตของป่า จะทำให้พื้นที่ป่าเกิดความเสื่อมโทรม ขาดความอุดมสมบูรณ์ อันจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ประชาชน และสังคมโดยรวม

การศึกษาเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า และมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าของชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา จะเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกับราษฎร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดผลกระทบ และสร้างความสมดุลระหว่างการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร และการบริหารจัดการพื้นที่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แผนที่ชุมชน เอกสารข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา แบบสัมภาษณ์ อุปกรณ์ เครื่องเขียน อุปกรณ์บันทึกภาพ และคอมพิวเตอร์ พร้อมโปรแกรมสำเร็จรูป

ขนาดของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัย ใช้สูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 คำนวณหาขนาดตัวอย่าง

ที่เหมาะสม โดยใช้ครัวเรือนเป็นหน่วยของกลุ่มตัวอย่าง ชุมชนที่อยู่รอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีจำนวนทั้งสิ้น 71 ชุมชน ประกอบด้วย 12,137 ครัวเรือน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา จำนวน 387 ครัวเรือน ทั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาครัวเรือนทั้งสิ้น 400 ครัวเรือน จากนั้นคำนวณจำนวนชุมชนที่จะทำการศึกษา โดยแบ่งชุมชนเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ชุมชนที่อยู่ห่างจากเขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 1, 2-3 และ 4-5 กิโลเมตร ได้จำนวนชุมชนที่ต้องการศึกษาทั้งหมด 43 ชุมชน แบ่งเป็นชุมชนที่อยู่ห่างจากเขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 1 กิโลเมตร จำนวน 5 ชุมชน ชุมชนที่อยู่ห่างจากเขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 2-3 กิโลเมตร จำนวน 31 ชุมชน และชุมชนที่อยู่ห่างจากเขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 4-5 กิโลเมตร จำนวน 7 ชุมชน เมื่อได้จำนวนชุมชนที่จะศึกษาแล้ว ทำการสุ่มเลือกชุมชนที่จะศึกษา โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยจำนวนครัวเรือนที่จะศึกษาในแต่ละชุมชน ได้คำนวณจากสูตรการกระจายตามสัดส่วน (Jamekorn, 1980) และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่ายในการเลือกครัวเรือนตัวอย่าง

วิธีการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด และปลายเปิด เป็นเครื่องมือหลักเพื่อสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือนตัวอย่าง ในการศึกษาข้อมูลทั่วไปของราษฎร สภาพเศรษฐกิจสังคม และการใช้ประโยชน์ของป่า โดยในการเก็บข้อมูลปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า ของป่าทุกชนิด มีหน่วยเป็นกิโลกรัม ยกเว้น ลำไย มีหน่วยเป็นลำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) นำข้อมูลที่ทำการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจสังคม ปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า ที่ได้จากแบบสัมภาษณ์มารวบรวม และแจกแจงในรูปค่าสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percent) ค่าเฉลี่ย (average) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าสูงสุด (maximum)

2. มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าที่เก็บหามาได้ จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า มาคำนวณจากสูตร ดังนี้

$$V_{HH} = Q_{HH} * P \quad \text{บาท/ครัวเรือน/ปี}$$

$$V_{village} = V_{HH} * N_{HH} \quad \text{บาท/หมู่บ้าน/ปี}$$

$$V_T = V_{village} * N_{village} \quad \text{บาท/ปี}$$

โดยกำหนดให้

$$V_{HH} = \text{มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/ปี)}$$

$$V_{village} = \text{มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าเฉลี่ยต่อหมู่บ้าน (บาท/ปี)}$$

$$V_T = \text{มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าทั้งหมด (บาท/ปี)}$$

$$Q_{HH} = \text{ปริมาณการเก็บของป่า (หน่วย/ครัวเรือน/ปี)}$$

$$P = \text{ราคา (บาท/หน่วย)}$$

$$N_{HH} = \text{จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน}$$

$$N_{village} = \text{จำนวนหมู่บ้านทั้งหมดรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา}$$

ทั้งนี้ การวิเคราะห์มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่า ใช้มูลค่าตลาดในการประเมิน ค่านี้จะคำนึงถึง “มูลค่าสุทธิ” โดยนำมูลค่าของป่าที่หามาได้ หักออกด้วยต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งของป่านั้นๆ และค่าใช้จ่ายในการขาย (Forest Research Bureau, Royal Forest Department and Center for Applied Economics Research, Faculty of Economics, 1998; Suksard, 2004) โดยมีรายละเอียดดังนี้

มูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของป่า = มูลค่าของป่าที่เก็บหามาได้ - ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเก็บหาของป่า

มูลค่าของป่าที่เก็บหามาได้ = (ปริมาณของป่าที่ใช้บริโภคในครัวเรือน × ราคาตลาด) + (ปริมาณของป่าที่ขาย × ราคาขาย)

ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น = ค่าใช้จ่ายในการให้ได้ว่าซึ่งของป่าทั้งที่เป็นตัวเงิน และจากการเก็บหาของป่า

ไม่เป็นตัวเงิน + ค่าใช้จ่ายในการขายของป่า ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน

ผลและวิจารณ์

สภาพเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

1. ข้อมูลประชากร

เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 56.75 เนื่องจากเป็นหัวหน้าครัวเรือน และมีบทบาทที่สำคัญภายในชุมชน ทั้งนี้ ยังพบกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 43.25

อายุ กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 52.23 ปี ช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างที่พบมากที่สุดคือ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.75 รองลงมาได้แก่ อายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.50 อายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.25 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 9.75 และน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 6.75 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากที่สุดคือ 80 ปี และอายุน้อยที่สุดคือ 20 ปี

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 59.75 ระดับมัธยมต้นคิดเป็นร้อยละ 20.25 ระดับมัธยมปลายและระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า คิดเป็นร้อยละ 16.5 และ 3.5 ตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากราษฎรที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา มีแนวโน้มที่จะออกไปอยู่อาศัยหรือประกอบอาชีพภายนอกหมู่บ้าน จึงมีโอกาที่จะเก็บหาของป่าน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งมักจะอยู่อาศัยภายในหมู่บ้าน

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน โดยส่วนมากมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 65.23 รองลงมาที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 7-9 คน ร้อยละ 19.85 และ 1-3 คน ร้อยละ 14.92 ลักษณะครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างที่พบส่วนมากเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งการเก็บหาของป่ามาใช้ในครัวเรือน เพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นการลดรายจ่ายภายในครัวเรือน ประกอบกับ

เมื่อนำของป่าที่เก็บหามาได้ออกไปจำหน่าย ก่อให้เกิดรายได้กับครัวเรือนได้ทางหนึ่ง จึงทำให้กลุ่มประชากรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก มีการใช้ประโยชน์จากของป่ามากกว่ากลุ่มอื่นๆ

2. ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

อาชีพราษฎรส่วนมาก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 79.75 รองลงมา ได้แก่ รับจ้าง ค้าขาย พนักงานเอกชน และแม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 9.75, 3.75, 3.50 และ 3.25 ตามลำดับ ส่วนอาชีพรอง พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรอง คิดเป็นร้อยละ 92.75 มีอาชีพรอง ได้แก่ รับจ้าง ร้อยละ 58.62 ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 41.38 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ประโยชน์จากของป่าส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม และไม่มีอาชีพรอง ซึ่งมักจะใช้เวลาที่ว่างเว้นจากการทำเกษตร เพื่อการเก็บหาของป่า ตลอดจนเกษตรกรผู้ทำการเกษตร มักจะมีองค์ความรู้ และมีความชำนาญในการเก็บหาของป่า ตลอดจนสามารถเข้าถึงพื้นที่ หรือแหล่งเก็บหาของป่าได้มากกว่ากลุ่มประชากรที่ประกอบอาชีพอื่นๆ

รายได้รวมต่อครัวเรือนต่อปี ราษฎรส่วนใหญ่มีรายได้ 50,000-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.50 รองลงมา 150,001-200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.75 รายได้ต่ำกว่า 50,000 บาท รายได้ 100,001-150,000 บาท และรายได้ 200,001-250,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.75, 13.50 และ 6.50 ตามลำดับ

รายจ่าย พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่มีรายจ่าย 50,000-100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.75 รองลงมา 100,001-150,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.50 รายจ่ายต่ำกว่า 50,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 20.25 รายจ่าย 150,001-200,000 รายจ่าย 200,001-250,000 บาท และมากกว่า 250,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 9.75, 6.50 และ 3.25 ตามลำดับ

สถานภาพทางสังคม กลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพทางสังคมหรือตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 50.50 ไม่มีร้อยละ 49.50 สถานภาพทางสังคมแบ่งเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้าน (สมาชิกกลุ่มสหกรณ์ กองทุน

หมู่บ้าน กลุ่ม อสม.) ร้อยละ 32.00 คณะกรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 9.50 ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 6.25 และอื่นๆ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน) ร้อยละ 2.75

3. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

การถือครองที่ดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎร พบว่า ราษฎรทั้งหมดมีที่ดินในครอบครอง โดยราษฎรที่มีที่ดินอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติ คิดเป็นร้อยละ 98.25 และมีที่ดินติดกับเขตอุทยานแห่งชาติ คิดเป็นร้อยละ 1.75 แบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย โดยแต่ละครัวเรือนมีพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยครอบครองเฉลี่ยครัวเรือนละ 0.82 ไร่ และมีพื้นที่ทำกินครอบครองเฉลี่ยครัวเรือนละ 18.96 ไร่ ทั้งนี้ เอกสารสิทธิในพื้นที่อยู่อาศัย แบ่งเป็นพื้นที่ ส.ป.ก. 4-01 คิดเป็นร้อยละ 43.75 ที่ดินโฉนด ร้อยละ 36.5 พื้นที่ ส.ค. 1 ร้อยละ 10.75 พื้นที่ น.ส. 3 ก. พื้นที่ น.ส. 3 พื้นที่ ภ.บ.ท. 5 คิดเป็นร้อยละ 3.75, 3.00 และ 2.25 ตามลำดับ สำหรับเอกสารสิทธิในพื้นที่ทำกิน แบ่งเป็นพื้นที่ ส.ป.ก. 4-01 คิดเป็นร้อยละ 60.16 ที่ดินโฉนด ร้อยละ 17.91 พื้นที่ ส.ค. 1 ร้อยละ 14.97 และ น.ส. 3 คิดเป็นร้อยละ 6.95

การเข้าร่วมการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร พบว่า ราษฎรไม่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 86.75 เคยเข้าร่วมคิดเป็นร้อยละ 13.25 โดยเฉลี่ยเข้าร่วมกิจกรรม 3 ครั้งต่อปี หัวข้อของการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานที่เคยเข้าร่วม ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและอาสาสมัครพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต (รสปท.) จะเห็นได้ว่า สัดส่วนของราษฎรที่ยังไม่เคยเข้าร่วมฝึกอบรมมีปริมาณสูง ดังนั้น เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดฝึกอบรมเพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น

การได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 92.75 แหล่ง

ของข่าวสาร แบ่งออกเป็น ข่าวสารจากโทรทัศน์คิดเป็นร้อยละ 38.25 หอกระจายข่าวคิดเป็นร้อยละ 21.75 เจ้าหน้าที่ป่าไม้ร้อยละ 14.25 วิทยุ ผู้นำชุมชน อื่นๆ (Phukieo EU) และหน่วยงานราชการ (นอกเหนือจากหน่วยงานด้านการป่าไม้) คิดเป็นร้อยละ 10.00, 5.50, 1.75 และ 1.25 ตามลำดับ ส่วนราษฎรที่ไม่เคยได้รับข่าวสารคิดเป็นร้อยละ 7.25

ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถตอบคำถามถูกต้องในคำถาม 29 ข้อ ยกเว้น ในข้อคำถาม ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองใช้เท่าไรก็ไม่หมด กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าใช้หรือถูกร้อยละ 86.50 และมีความเห็นว่าไม่ใช้หรือผิดร้อยละ 13.50 ซึ่งความเข้าใจที่ถูกต้องเหล่านี้ อาจจะต้องสอดแทรกอยู่ในการฝึกอบรม

ปริมาณและมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า

ชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา 43 ชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากของป่า 8 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มหน่อไม้ ได้แก่ หน่อไม้รวก หน่อไม้ป่า หน่อไม้ซาง 2) กลุ่มเห็ด ได้แก่ เห็ดก่อ เห็ดขอน เห็ดโคน เห็ดโคล เห็ดปลวก เห็ดผึ้ง เห็ดเผาะ เห็ดระโงกขาว เห็ดระโงกเหลือง เห็ดลม และเห็ดหูหนู 3) กลุ่มพืชอาหาร ได้แก่ มะกอก มะขามป้อม สมอไทย กลอย ตั้ว เม็ก ผักหวาน ลิ้นแล่น ส้มออบแอบ และอีลอก 4) กลุ่มลำไ้ ได้แก่ ลำไ้ป่า และลำไ้ซาง 5) กลุ่มสมุนไพร ได้แก่ กระชาย 6) กลุ่มแมลงและไข่ของแมลง ได้แก่ อีหนู จักจั่น ตัวต่อ น้ำผึ้ง และไข่มดแดง 7) กลุ่มหน่อหวาย ได้แก่ หวายขมและหวายลิง และ 8) อื่นๆ ได้แก่ ชัน มีปริมาณการใช้ประโยชน์จากของป่า 219 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี บ้านปากห้วยเตือ มีปริมาณการเก็บหาของป่ามากที่สุด 776 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี โดยหน่อไม้รวก มีปริมาณการเก็บหามากที่สุดเฉลี่ย 300 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือ บ้านโนนทัน และบ้านใหม่ห้วยกนา และบ้านหนองคู ซึ่งมีปริมาณการเก็บหาของป่า 566, 410 และ 410 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ ทั้งนี้

ชุมชนดังกล่าวมีระยะห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา ประมาณ 2-3 กิโลเมตร สำหรับมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าที่เก็บหาได้ของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา 71 หมู่บ้าน เท่ากับ 280,944,799 บาทต่อปี มีค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเก็บหาของป่ารวม 97,351,437 บาทต่อปี ส่งผลให้มูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า 183,593,362 บาทต่อปี โดยบ้านใหม่ห้วยกนา มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 8,126,610 บาทต่อหมู่บ้านต่อปี รองลงมาได้แก่ บ้านโนนตาปู มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า 8,084,747 บาทต่อหมู่บ้านต่อปี และบ้านปากห้วยเตือ มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า 6,949,080 บาทต่อหมู่บ้านต่อปี

ในการคำนวณมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า จะต้องทราบถึงมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่า และต้นทุนในการใช้ประโยชน์ของป่า ซึ่งในการคำนวณมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่า นอกจากปริมาณการใช้ประโยชน์ของของป่าแต่ละชนิด ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกัน ได้แก่ ราคาขายของป่า เมื่อพิจารณามูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าแต่ละชนิดของบ้านใหม่ห้วยกนา ซึ่งมีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด พบว่า ราษฎรมีการใช้ประโยชน์ของป่า 9 ชนิด ได้แก่ หน่อไม้รวก เห็ดระโงกขาว เห็ดระโงกเหลือง เห็ดโคล เห็ดโคน เห็ดขอน เห็ดถอบ เห็ดหูหนู และไข่มดแดง ของป่าที่มีมูลค่าการใช้ประโยชน์มากที่สุด 5 ลำดับ ได้แก่ หน่อไม้รวก เท่ากับ 5,228,229 บาทต่อปี มีราคาขายเฉลี่ย 73 บาทต่อกิโลกรัม เห็ดโคน เท่ากับ 1,966,756 บาทต่อปี มีราคาขายเฉลี่ย 164 บาทต่อกิโลกรัม เห็ดถอบ เท่ากับ 1,058,460 บาทต่อปี มีราคาขายเฉลี่ย 197 บาทต่อกิโลกรัม เห็ดระโงกขาว เท่ากับ 989,533 บาทต่อปี มีราคาขายเฉลี่ย 138 บาทต่อกิโลกรัม และเห็ดขอน เท่ากับ 908,960 บาทต่อปี มีราคาขายเฉลี่ย 127 บาทต่อกิโลกรัม ตามลำดับ และเมื่อคำนวณมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า โดยนำต้นทุนการเก็บหาของป่ามาคิดคำนวณ พบว่า หน่อไม้รวก จะมีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด เท่ากับ

4,455,164 บาทต่อปี รองลงมาได้แก่ เห็ดโคน เท่ากับ 1,017,580 บาทต่อปี เห็ดถอบ เท่ากับ 721,936 บาทต่อปี เห็ดระโงกขาว เท่ากับ 587,378 บาทต่อปี และเห็ดขอน เท่ากับ 449,846 บาทต่อปี ตามลำดับ

มีงานศึกษาวิจัยการใช้ประโยชน์จากของป่าและมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าที่คล้ายกันนี้ ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี โดย Aeadkeaw (2011) ได้ทำการศึกษาการใช้ประโยชน์จากของป่าของราษฎร ตำบลท่าเสา อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า สามารถจำแนกลักษณะการใช้ประโยชน์จากของป่าได้เป็น 8 ประเภท ได้แก่ ไม้พื้น พืชหัตถกรรม พืชอาหาร เห็ด พืชสมุนไพร เครื่องเทศ แมลงกินได้ และสัตว์ป่า ประเภทของป่าที่ราษฎร เก็บหามาใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ พืชอาหาร มีปริมาณเฉลี่ยเท่ากับ 41.99 กิโลกรัมต่อปี ปริมาณรวมเท่ากับ 109,176.60 กิโลกรัมต่อปี ส่วน Ponbumrung (2004) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อมูลค่าประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนในพื้นที่อุทยานแห่งชาติลำคลองงู พบว่า ในปี พ.ศ. 2545 ชาวบ้านในพื้นที่มีการใช้ประโยชน์จากของป่า 11 ประเภท ได้แก่ ไม้พื้น สมุนไพร หน่อไม้ ลำไย เห็ด ผลไม้ป่า พืชผักป่า ไม้ฝืน ยาง สัตว์ป่า และอื่นๆ มูลค่าการใช้ประโยชน์รวมทั้งสิ้น 1,800,000 บาทต่อปี โดยใช้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก คิดเป็นมูลค่า 1,280,000 บาทต่อปี เฉลี่ย 4,700 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้รวมของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจะมีความสัมพันธ์กับมูลค่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้

ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี Piyavatin (1999) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพเศรษฐกิจสังคม การใช้ที่ดิน และการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรโดยรอบเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ พบว่า ราษฎรมีการใช้ประโยชน์ของป่าจำนวน 7 ชนิด ได้แก่ สมุนไพร ผลไม้ป่า พืชผักป่า ไม้ หน่อไม้ เห็ด และแมลงกินได้ โดยราษฎรมีการเก็บพืชผักป่ามาใช้ประโยชน์มากที่สุดประมาณ 410 กิโลกรัมต่อปี ประเมินเป็นมูลค่าประมาณ 131,615.10 บาทต่อปี หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุน้อยมีการพึ่งพิงไม่

และครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะมีการพึ่งพิงหน่อไม้ และการศึกษาบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว Khetsakul (2001) พบว่า ราษฎรมีการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์คิดเป็นร้อยละ 18.30 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด มีการใช้ประโยชน์จากหน่อไม้สูงสุดปริมาณเฉลี่ย 8.75 กิโลกรัมต่อครัวเรือนต่อปี รวมเป็นปริมาณทั้งหมด 56,950.32 กิโลกรัมต่อปี คิดเป็นมูลค่า 284,461 บาท นอกจากนี้ยังพบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ผลไม้ป่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์พืชผักป่า ผลไม้ป่า และหน่อไม้ป่า รายได้ในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์พืชผักป่า และหน่อไม้ป่า ส่วนในพื้นที่จังหวัดเลย Pichaisiri (2004) พบว่า ชุมชนโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง มีการใช้ประโยชน์จากของป่า 6 ประเภท ได้แก่ หน่อไม้ เห็ด สมุนไพร ผลไม้ป่า พืชผักป่า และสัตว์กินได้ ของป่า 3 ประเภทแรกที่ใช้ประโยชน์มาก คือ ผลไม้ป่า คิดเป็น 22,044.30 กิโลกรัมต่อปี หน่อไม้ คิดเป็น 12,863.80 กิโลกรัมต่อปี และผักป่า คิดเป็น 6,986.55 กิโลกรัมต่อปี มูลค่าการใช้ประโยชน์จากของป่าทั้งหมด คิดเป็น 1,173,115 บาทต่อปี ทั้งนี้ ยังได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่เนื้อไม้ พบว่า ราคาผลผลิตหลักทางการเกษตร มีความสัมพันธ์กับปริมาณการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า ผลไม้ป่า และหน่อไม้ จำนวนพื้นที่ทำกินมีความสัมพันธ์กับปริมาณการใช้ประโยชน์จากเห็ด สัตว์ป่า และผลไม้ป่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและอายุมีความสัมพันธ์กับปริมาณการใช้ประโยชน์จากหน่อไม้

นอกจากการศึกษากการใช้ประโยชน์ และมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในระดับตำบล พื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ยังพบการศึกษาในพื้นที่ป่าชุมชน โดย Tankaeaw (2005) ได้ทำการศึกษาการใช้ประโยชน์ และการจัดการป่าชุมชนโนนเขาใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การใช้ประโยชน์แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ไม่สำหรับสร้างบ้านเรือน และของป่า ผลผลิต

(ตัวต่อ อินูน และไข่มดแดง) มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 254 หน่วยต่อปี (หน่วยคือ กิโลกรัม ยกเว้น ไม้หน่วยคือ ลำ) บ้านบ่อทองคำ มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 360 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาได้แก่ บ้านคำฝักแพว และบ้านห้วยน้ำคำ มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 324 และ 306 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ ทั้งนี้ บ้านซบปลากั้ง มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่าน้อยที่สุด 86 หน่วยต่อครัวเรือน

ต่อปี มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าเท่ากับ 6,970,048 บาทต่อปี พบว่า บ้านห้วยน้ำคำ มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 2,188,833 บาทต่อปี รองลงมาได้แก่ บ้านบ่อทองคำ และบ้านซบปลากั้ง มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่าเท่ากับ 2,159,000 และ 1,187,736 บาทต่อปี โดยบ้านคำฝักแพวมีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าน้อยที่สุดเท่ากับ 357,089 บาทต่อปี แสดงรายละเอียดดัง Table 1

Table 1 Utilization of non-timber forest products (NTFPs) by the local communities at a distance of 1 kilometer from the boundary of Phu Laen Kha national park during 2015.

No.	VillageS	Average utilization (Unit household ¹ yr ⁻¹)	Total utilization value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)	Cost of gathering (Baht yr ⁻¹)	Net total utilization value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)
1	Ban Bo Tong Kam	360	2,412,300	253,300	2,159,000
2	Ban Kham Phak Phaew	324	838,053	480,964	357,089
3	Ban Huai Nam Kam	306	2,917,013	728,180	2,188,833
4	Ban Sap Pla Kang	86	2,233,945	1,156,555	1,077,390
5	Ban Chi Bon	194	2,358,576	1,170,840	1,187,736
Total		254	10,759,887	3,789,839	6,970,048

Remarks: unit = kilogram, except bamboo = trunk

2. ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 2-3 กิโลเมตร

ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 2-3 กิโลเมตร มีการเก็บหาของป่าทั้งหมด 8 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มหน่อไม้ (หน่อไผ่รวก หน่อไผ่ป่า และหน่อไผ่ซาง) 2) กลุ่มลำไ้ (ลำไ้บ่ง ลำไ้ป่า และลำไ้ซาง) 3) กลุ่มเห็ด (เห็ดโคน เห็ดระโงกขาว เห็ดระโงกเหลือง เห็ดไคล เห็ดขอน เห็ดปลวก เห็ดผึ้ง เห็ดแดง เห็ดก่อ เห็ดเผาะ เห็ดระโงกขาว เห็ดหูหนู และเห็ดลม) 4) กลุ่มพืชอาหาร (ผักหวาน มะกอก มะขามป้อม ผักเม็ก ตั้ว มันกลอย ส้ม ออบแอบ อีลอก และลิ้นแลน) 5) กลุ่มหวาย (หวายขม และหวายลิง) 6) กลุ่มสมุนไพร (กระชาย) 7) กลุ่มแมลง และไข่ของแมลง (ไข่มดแดง ผึ้ง จักจั่น และตัวต่อ) และ

8) อื่นๆ (ยางชัน) มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 231 หน่วยต่อปี บ้านปากห้วยเตือ มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 776 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาได้แก่ บ้านโนนทัน บ้านใหม่ห้วยกนก และบ้านหนองคู มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 566, 410 และ 410 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าเท่ากับ 88, 992,930 บาทต่อปี โดยบ้านใหม่ห้วยกนก มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 8,126,610 บาทต่อปี รองลงมาได้แก่ บ้านโนนตาปู่ และบ้านปากห้วยเตือ มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า 8,084,747 และ 6,949,080 บาทต่อปี ตามลำดับ รายละเอียดดัง Table 2

Table 2 Utilization of NTFPs by the local communities within a distance of 2-3 kilometer from the boundary of Phu Laen Kha national park during 2015.

No.	Villages	Average utilization (Unit household ⁻¹ yr ⁻¹)	Total utilization value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)	Cost of gathering (Baht yr ⁻¹)	Net total utilization value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)
1	Ban Nong Bua Noi	108	3,584,819	1,809,969	1,774,850
2	Ban Noi Pattana	56	712,800	307,463	405,338
3	Ban Nong Bua Pattana	100	1,728,720	798,112	930,608
4	Ban Nong Tae Pattana	170	4,144,000	1,933,306	2,210,695
5	Ban Nok Jao	194	3,064,008	1,889,248	1,174,760
6	Ban Pueai	184	5,118,981	1,823,382	3,295,599
7	Ban Non Het Khlai	222	3,621,400	1,187,310	2,434,090
8	Ban Sra	102	3,280,875	929,175	2,351,700
9	Ban Sra Pon Thong	114	3,607,600	1,108,404	2,499,196
10	Ban Som Kop	133	4,761,733	1,632,290	3,129,443
11	Ban Nong Khu	410	3,578,940	867,448	2,711,493
12	Ban Phi Phuai	116	1,093,440	562,197	531,243
13	Ban Non Than	566	2,849,700	771,662	2,078,039
14	Ban Sok Khlong	150	1,027,030	485,350	541,680
15	Ban Talad Sai	320	7,649,832	3,496,448	4,153,385
16	Ban Don Ma Khang	58	721,000	274,392	446,608
17	Ban Sam Pan Ta	148	3,788,772	1,916,500	1,872,272
18	Ban Wang Duean Ha	130	2,476,400	650,834	1,825,566
19	Ban Mueat Ae	372	5,075,000	1,004,140	4,070,861
20	Ban Nong Phaeng	230	6,970,384	3,385,564	3,584,820
21	Ban Non Du	114	2,908,932	1,085,243	1,823,689
22	Ban Mai Huai Kon Ta	410	12,610,713	4,484,103	8,126,610
23	Ban Pak Huai Dua	776	8,704,800	1,755,720	6,949,080
24	Ban Non Ta Pu	401	10,631,260	2,546,513	8,084,747
25	Ban Lad Sila Thong	108	1,302,600	258,765	1,043,835
26	Ban Khu Mueang	198	5,187,550	1,675,010	3,512,540
27	Ban Phu Ma Kha	220	3,589,960	1,680,488	1,909,473
28	Ban Kut Chum Saeng	191	7,028,640	1,990,224	5,038,416
29	Ban Na Som Bun	330	8,593,964	3,243,573	5,350,391
30	Ban Na Chum Saeng	252	5,234,339	1,842,724	3,391,615
31	Ban Thung Laen Kha	264	2,448,327	778,038	1,670,289
Total		231	137,096,519	48,173,595	88,922,930

Remarks: unit = kilogram, except bamboo = culm

3. ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 4-5 กิโลเมตร

ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 4-5 กิโลเมตร มีการใช้ประโยชน์ของป่า 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มหน่อไม้ (หน่อไม้รวก) 2) กลุ่มลำไย (ลำไยป่า) 3) กลุ่มเห็ด (เห็ดโคน เห็ดระโงกขาว เห็ดระโงกเหลือง เห็ดโคล เห็ดเผาะ เห็ดขอน เห็ดหูหนู เห็ดลม และ เห็ดก่อ) 4) กลุ่มพืชอาหาร (มะกอก ผักหวาน ตั้ว และ ส้มออบแอบ) และ 5) กลุ่มแมลงและไข่ของแมลง (ไข่ มดแดง และผึ้ง) มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 142 หน่วยต่อปี ทั้งนี้ บ้านนาหัวโสก มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 256 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมา

ได้แก่ บ้านนาอินทร์แดง และบ้านลาดผักหนาม มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 230 และ 160 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า เท่ากับ 15,297,369 บาทต่อปี โดยบ้านนาหัวโสก มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด และมีมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 6,112,602 บาทต่อปี รองลงมาได้แก่ บ้านลาดผักหนาม และบ้านนาคานหัก มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า 3,564,178 และ 2,514,152 บาทต่อปี ทั้งนี้ บ้านแหลอนซอน มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า และมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์น้อยที่สุด 12 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี และ 110,048 บาทต่อปี ตามลำดับ รายละเอียดดัง Table 3

Table 3 Utilization of NTFPs by the local communities within a distance of 4-5 kilometer from the boundary of Phu Laen Kha national park during 2015.

No.	Villages	Average utilization (Unit household ⁻¹ yr ⁻¹)	Total utilization value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)	Cost of gathering (Baht yr ⁻¹)	Net total utilization value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)
1	Ban Na Hua Sok	256	7,532,417	1,419,815	6,112,602
2	Ban Lat Phak Nam	160	4,503,980	939,803	3,564,178
3	Ban Lae On Son	12	174,200	64,153	110,048
4	Ban Na In Taeng	230	1,788,267	706,249	1,082,017
5	Ban Na Khan Hak	96	4,400,293	1,886,141	2,514,152
6	Ban Na Udom	102	1,640,040	571,131	1,068,909
7	Ban Mai Na Di	137	2,254,072	1,408,609	845,463
Total		142	22,293,269	6,995,901	15,297,369

Remarks: 1unit = kilogram, except bamboo = culm

เมื่อศึกษาปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่าของชุมชนรอบอุทยานแห่งชาติภูแลนคา จำแนกตามระยะห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา พบว่า ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานฯ 1 กิโลเมตร มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 254 หน่วยต่อหมู่บ้านต่อปี รองลงมาคือ ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานฯ 2-3 และ 4-5 กิโลเมตร ซึ่งมีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า 231 และ 142 หน่วยต่อ

หมู่บ้านต่อปี ตามลำดับ ทั้งนี้ ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานฯ 1 กิโลเมตร มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยหรือมีที่ทำกินอยู่ใกล้อุทยานฯ มักจะสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากของป่ามากกว่าชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานฯ ไกลออกไป

สำหรับมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าที่พบว่า หมู่บ้านที่ห่างจากอุทยานฯ 2-3 กิโลเมตร มีมูลค่า

สุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 88,922,930 บาท ต่อปี รองลงมา ได้แก่ หมู่บ้านที่ห่างจากอุทยานฯ 4-5 และ 1 กิโลเมตร มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า

15,297,369 และ 6,970,049 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ รายละเอียดดัง Table 4

Table 4 Quantity and net value of NTFPs utilized by the local communities surrounding Phu Laen Kha national park during 2015.

Distance from the boundary of national park	Number of villages	Average utilization (Unit household ⁻¹ yr ⁻¹)	Total utilization value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)	Cost of collecting (Baht yr ⁻¹)	Net value of NTFPs (Baht yr ⁻¹)
1	5	254	10,759,887	3,789,839	6,970,049
2-3	31	231	137,096,519	48,173,595	88,922,930
4-5	7	142	22,293,269	6,995,901	15,297,369
Total 43 Villages		-	170,149,675	58,959,335	111,190,348
Total 71 Villages		219	280,944,812	97,351,437	183,593,362

ในการคำนวณมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า ได้แก่ ปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า ราคาขาย และต้นทุนในการเก็บหาของป่า ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา 1 กิโลเมตร มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามากกว่าชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานฯ 2-3 และ 4-5 กิโลเมตร แต่มีมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าน้อยกว่า เนื่องจากราคาขายในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาต้นทุนในการเก็บหา พบว่า ชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานฯ 1 กิโลเมตร สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ง่าย เนื่องจากพื้นที่ค่อนข้างอยู่ใกล้อุทยานฯ จึงทำให้มีปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่ามาก ในขณะที่เดียวกัน ต้นทุนในการเก็บหาของป่าก็มีน้อยกว่าชุมชนที่อยู่ห่างจากอุทยานฯ ไกลออกไป

อย่างไรก็ตาม ในการใช้ประโยชน์ของป่า เมื่อต้นทุนในการเก็บหามีมากกว่ามูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่า จะทำให้มูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าติดลบ นั่นหมายความว่าเกิดความไม่สมดุลระหว่างรายรับ และรายจ่ายหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์

ของป่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจหาวิธีการส่งเสริมการปลูกในบริเวณที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน หรือพื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อความสะดวกในการเก็บหา และลดค่าใช้จ่ายในการเก็บหาของป่า ตลอดจนการสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน สร้างเป็นกลุ่มอาชีพ เพื่อลดระยะเวลา และค่าใช้จ่ายในการเก็บหา และถือเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีความเข้าใจว่า ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองใช้เท่าไรก็ไม่หมด และราษฎรส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จึงควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ หรือฝึกอบรมองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ สถานการณ์ป่าไม้ปัจจุบันในพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนได้ทราบ และตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ และมีจิตสำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ประโยชน์ของป่าของชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ปริมาณและมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าของราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 56.75 มีอายุเฉลี่ย 52.23 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 59.75 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5 คน เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง สมาชิกในครัวเรือนมีอายุอยู่ระหว่าง 15-60 ปี อาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกร (ทำนา) ราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรอง มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 50,000-100,000 บาทต่อปี รายจ่าย 50,000-100,000 บาทต่อปี สถานภาพทางสังคมหรือตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมของราษฎร พบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้าน (สมาชิกกลุ่มสหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่ม อสม.) ร้อยละ 32.00 ราษฎรมีที่ดินเป็นของตนเอง โดยส่วนมากอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติภูแลนคา การใช้ประโยชน์ที่ดิน แบ่งเป็น พื้นที่อยู่อาศัย มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดินร้อยละ 36.50 และพื้นที่ทำกิน มีเอกสารสิทธิ์สปก.ร้อยละ 60.16 ราษฎรไม่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมหรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรร้อยละ 86.75 ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 38.25 โดยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรอยู่ในเกณฑ์ดีมาก

การใช้ประโยชน์ของป่า พบว่า ชุมชนรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูแลนคา มีการใช้ประโยชน์จากของป่า 219 หน่วยต่อหมู่บ้านต่อปี ของป่าที่ใช้ประโยชน์ แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มหน่อไม้ 2) กลุ่มเห็ด 3) กลุ่มพืชอาหาร 4) กลุ่มลำไย 5) กลุ่มสมุนไพร 6) กลุ่มแมลง และไข่ของแมลง 7) กลุ่มหน่อหวาย และ 8) อื่นๆ ทั้งนี้ บ้านปากห้วยเตือ มีปริมาณการเก็บหาของป่ามากที่สุด รวม 776 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือ บ้านโนนทัน และบ้านใหม่ห้วยกนกนาและบ้านหนองคู ซึ่งมี

ปริมาณการเก็บหาเท่ากัน ได้แก่ 566, 410 และ 410 หน่วยต่อครัวเรือนต่อปีตามลำดับ ชุมชนดังกล่าว มีระยะห่างจากอุทยานแห่งชาติภูแลนคา ประมาณ 2-3 กิโลเมตร

มูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า พบว่า มีมูลค่าการใช้ประโยชน์จากของป่าเท่ากับ 280,944,799 บาทต่อปี ทั้งนี้ ในการเก็บหาของป่า มีต้นทุนในการเก็บหาของป่า เช่น ค่าแรง ค่าอาหาร ค่าน้ำมัน รวม 97,351,437 บาทต่อปี จึงทำให้มูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่าเท่ากับ 183,593,362 บาทต่อปี โดย บ้านใหม่ห้วยกนกนามีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่ามากที่สุด 8,126,610 บาทต่อหมู่บ้านต่อปี รองลงมา ได้แก่ บ้านโนนตาปู่ และบ้านปากห้วยเตือ มีมูลค่าสุทธิการใช้ประโยชน์ของป่า 8,084,747 และ 6,949,080 บาทต่อหมู่บ้านต่อปี ตามลำดับ

REFERENCES

- Aeadkeaw, R. 2011. **Utilization of Non-timber Forest Products of People The Sao Sub-district Sai Yok District Kanchanaburi Province.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)
- Bookaew, S. 2009. **Valuation of Non-timber Forest Products Utilization in Khok Yai Community Forest in Can Sub-district, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province.** M.S. Thesis, Mahasarakham University. (in Thai)
- Chinthakanan, W., B. Prachaiyo, P. Kenwisaet, M. Rungsaeng, T. Wongprasert and C. Jongkongkiet. 1996. **Non Timber Forest Product and Household Economic of People of Ban Non-Um Nuai, Na Dan Sub-district, Tha Khan Tho District, Kalasin Province.** Royal Forest Department, Bangkok. (in Thai)
- Forest Research Bureau, Royal Forest Department and Center for Applied Economics

- Research, Faculty of Economics. 1998. **Evaluation of Natural Resource in Protected Area Project: A Case Study of Huay Kha Khang Wildlife Sanctuary.** Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Jamekorn, S. 1980. **Statistic Analysis for Social Research.** Department of Statistics, Faculty of Science, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Khambouddaphanh, K. 2015. **Direct Use Value of Forest Resources by Local People: Case Study of Aen Village Forest Viengsai District, Houaphan Province, Lao PDR.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)
- Khetsakul, W. 2001. **The Relationship Between Socio-Economic Factors and Utilization of Non-timber Forest Products of Communities Around Khao Soi-Dao Wildlife Sanctuary.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)
- Lucksivy, P. 2011. **Dependency on Forest Resource of People Residing Around Buffer Zone of Nam Pui National Resevered Forest, Saiyaboury Province, Lao People's Democratic Republic.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)
- Office of National Park. 2014. **Phu Laen Kha.** Available Source: http://www.park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE = 9135, July 12, 2014. (in Thai)
- Pichaisiri, A. 2004. **Factors Influencing the Utilization of Non-Timber Forest Products in Communities Around Phuluang Wildlife Sanctuary.** M.S. Thesis, Mahidol University. (in Thai)
- Piyavatin, S. 1999. **The Relationship of Socio-Economic, Land Use and Dependency of Local People on Natural Resources in The Areas Adjacent to Khao Kitchakooj National Park.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)
- Ponbumrung, A. 2004. **Factors Affecting the Economic Value of Forest-Resource Utilization: A Case Study of Communities Located in Lumklong Ngoo National Park.** M.S. Thesis, Mahidol University. (in Thai)
- Puangmalee, J. 2013. **Use Value of Non-Timber Forest Products at Khao Khew Community Forest, Hua Khao Sub-district, Doem Bang Nang Buat District, Suphan Buri Province.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)
- Ruangpanit, N. 1999. **The Conservation of Natural Resource and Environment.** Faculty of Forestry, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Subanseni, W. 1996. **Non Timber Forest Product in Thailand.** Division of research and develop forest product, Forest Research Bureau, Royal Forest Department, Bangkok. (in Thai)
- Suksard, S. 2004. **Forest Products Maketing.** Faculty of Forestry, Kasetsart University, Bangkok. (in Thai)
- Tankaew, S. 2005. **Utilization and Management of Non Yai Community Forest, Changwat Si Sa Ket.** M.S. Thesis, Kasetsart University. (in Thai)
- Yamane, T. 1973. **Statistics: An Introduction Analysis.** 3rd ed. Harper International Edition, Tokyo.